

บทที่ 2

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ทฤษฎีแนวคิดต้นทุนการลงทุนทางการศึกษา

แนวคิดทางด้านต้นทุนการลงทุนทางการศึกษา โดยทั่วไปจะแบ่งค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนออกเป็น 2 ส่วน คือ ต้นทุนทางสังคม (social cost) และต้นทุนส่วนบุคคล (private cost) ซึ่งการจำแนกรายละเอียดของต้นทุนแต่ละส่วนจะมีความแตกต่างกันดังนี้

Blaug (1971) ได้แบ่งองค์ประกอบของต้นทุนการศึกษา คือ ต้นทุนทางสังคม และต้นทุนส่วนบุคคล โดยที่ต้นทุนทางสังคม ได้แก่ ต้นทุนทางตรงทางสังคม (direct social cost) ซึ่งเป็นต้นทุนที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรของสังคม ส่วนรวม ประกอบด้วย ต้นทุนดำเนินการ (recurrent cost) เป็นต้นทุนที่ใช้ในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ของสถานศึกษาในแต่ละปี ประกอบด้วยรายการต่าง ๆ คือ เงินเดือนค่าจ้างอาจารย์ผู้สอน เงินเดือนพนักงานลูกจ้าง ค่าใช้จ่ายวัสดุ ค่าตอบแทน เป็นต้น และต้นทุนด้านทรัพย์สิน (capital cost) เป็นค่าใช้จ่ายในสิ่งก่อสร้างอาคาร และที่ดิน ซึ่งทรัพย์สินเหล่านี้ไม่อาจใช้ให้หมดไปในเวลาปีเดียวได้ ประโยชน์ของทรัพย์สินเกิดขึ้นเป็นระยะเวลาอย่างต่อเนื่อง และต้นทุนทางอ้อมทางสังคม (indirect social cost) เป็นต้นทุนสำหรับค่าเสียโอกาสของสังคมที่จะได้รับการผลิตสินค้าและบริการ (output foregone)

ต้นทุนส่วนบุคคล ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่บุคคลต้องสูญเสียไปในระหว่างที่ทำการศึกษา ประกอบด้วย ต้นทุนทางตรงส่วนบุคคล (direct private cost) เป็นต้นทุนที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรส่วนตัวในการศึกษา อาทิ ค่าเล่าเรียน ค่าบำรุงการศึกษา และค่าธรรมเนียม นอกจากนี้ยังมีค่าใช้จ่ายส่วนตัวต่าง ๆ เช่น ค่าหนังสือ อุปกรณ์การศึกษา ค่าเครื่องแต่งกาย เป็นต้น และต้นทุนทางอ้อมส่วนบุคคล (indirect private cost) ซึ่งเป็นต้นทุนที่เกิดจากการเสียโอกาสของบุคคลที่ต้องใช้เวลาในการศึกษาแทนที่จะไปประกอบอาชีพ เพื่อก่อให้เกิดรายได้ ทำให้เสียโอกาสที่จะได้รับรายได้หรือเรียกว่าค่าเสียโอกาส

Perlman (1973) ได้แบ่งประเภทค่าใช้จ่ายทางการศึกษาออกเป็น ค่าใช้จ่ายทางตรง (direct cost) ประกอบด้วย ค่าใช้จ่ายทางตรงส่วนบุคคล (private direct cost) ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่นักศึกษาเป็นผู้จ่าย ได้แก่ ค่าเล่าเรียน ค่าตำราเรียน ค่าที่พักผ่อนหย่อนใจ ค่าเดินทาง ค่ากิจกรรม เป็นต้น และค่าใช้จ่ายทางตรงของสังคม (social direct cost) ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่ชุมชนจ่ายให้แก่การศึกษา อาทิ ค่าก่อสร้าง ค่าวัสดุอุปกรณ์ เงินเดือนครู อาจารย์ ภารโรง เป็นต้น

สำหรับค่าใช้จ่ายทางอ้อม (indirect cost) คือค่าเสียโอกาส (opportunity cost) ที่เกิดจากการที่บุคคลเอาเวลาไปเรียนหนังสือ แทนที่จะไปทำงานทำให้เสียโอกาสที่จะได้รับรายได้ รายได้นี้เรียกว่า รายได้ที่เสียไป (earning foregone)

Sheehan (1973) ระบุว่าการลงทุนทางการศึกษาประกอบด้วยการลงทุนทางสังคม (social investment) และการลงทุนส่วนบุคคล (private investment) โดยการลงทุนทางสังคม คือ ค่าใช้จ่ายทางการศึกษาที่รัฐเป็นผู้จ่ายเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ส่วนการลงทุนส่วนบุคคล คือค่าใช้จ่ายที่แต่ละบุคคลจะต้องจ่ายให้แก่สถาบันที่เข้ารับการศึกษ ซึ่งแบ่งออกเป็น ค่าใช้จ่ายทางตรง (direct educational cost) ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้จ่าย อาทิ ค่าธรรมเนียมการศึกษา ค่าพาหนะเดินทาง และค่าหนังสือตำรา เป็นต้น และค่าใช้จ่ายทางอ้อม (indirect educational cost) คือ ค่าใช้จ่ายในลักษณะที่เป็นการสูญเสียรายได้

เนื่องจากใช้เวลาศึกษาเล่าเรียนแทนที่จะใช้เวลาเดินทางไปทำงานเพื่อหารายได้ ทำให้เสียโอกาสที่จะได้รับรายได้ หรือเรียกว่า ค่าเสียโอกาส (opportunity cost)

ทบวงมหาวิทยาลัย (2530) ได้แบ่งค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ประเภทแรก คือ ค่าใช้จ่ายในส่วนของรัฐบาล ซึ่งค่าใช้จ่ายส่วนนี้เมื่อจำแนกตามแหล่งเงินประกอบด้วย เงินงบประมาณแผ่นดิน เงินรายได้ (เงินค่าหน่วยกิต ค่าธรรมเนียมการศึกษา ต่าง ๆ รวมทั้งเงินที่ได้จากผลประโยชน์ของมหาวิทยาลัย/สถาบันและเงินบริจาค เป็นต้น) ประเภทที่สอง คือ ค่าใช้จ่ายในส่วนของนิสิตนักศึกษา ประกอบด้วย ค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาโดยตรง (อาทิ ค่าหน่วยกิต ค่าธรรมเนียมการศึกษาต่าง ๆ ค่าหนังสือ ตำรา และอุปกรณ์การศึกษา) และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ระหว่างการเรียน อาทิ ค่าอาหาร ค่าเดินทาง ค่าเสื้อผ้า ค่ารักษาพยาบาล หรือค่าพักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น สำหรับค่าใช้จ่ายประการสุดท้าย คือ ค่าเสียโอกาส หรือค่าใช้จ่ายทางอ้อมของนิสิตนักศึกษา หมายถึง รายได้ที่นิสิตนักศึกษาต้องเสียไปในระหว่างการศึกษาแทนการทำงาน

จากแนวคิดในการวิเคราะห์ต้นทุนหรือการลงทุนในการศึกษา เพราะต้นทุนทางการศึกษาประกอบด้วยต้นทุนทางสังคมหรือค่าใช้จ่ายในส่วนที่รัฐบาลต้องจ่ายไป และต้นทุนส่วนบุคคลซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่นักศึกษาต้องจ่ายไปเพื่อการศึกษา นอกจากนี้ ต้นทุนที่เกิดขึ้นจากการเสียโอกาสในการทำงานเนื่องจากเข้ารับการศึกษาคือต้นทุนค่าเสียโอกาส ซึ่งผลรวมของต้นทุนดังกล่าวคือต้นทุนในการลงทุนทางการศึกษา

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อุบลรัตน์ เห็นประเสริฐ (2530) ศึกษาอัตราผลตอบแทนจากการลงทุนในการศึกษาระดับปริญญาโท ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปีการศึกษา 2529-2530 พบว่าต้นทุนรวมทั้งหมดของการลงทุนทางการศึกษาในระดับปริญญาโทเฉลี่ยคนละ 225,607.03 บาท โดยเป็นค่าใช้จ่ายส่วนรัฐบาล 104,959.17 บาท หรือคิดเป็นร้อยละ 41.06 และเป็นค่าใช้จ่ายส่วนบุคคล 52,038.00 บาท หรือร้อยละ 20.36 และส่วนที่เป็นค่าเสียโอกาสของบุคคลในการเข้ารับการศึกษาคือ 98,609.86 บาท หรือคิดเป็นร้อยละ 38.58 สำหรับการวิเคราะห์ในรูปมูลค่าต่าง ๆ ในระดับอัตราส่วนลด (discount rate) ร้อยละ 12 พบว่า อัตราส่วนของผลตอบแทนต่อต้นทุน (benefit-cost ratio) ในส่วนของสังคมและบุคคลมีค่า 0.69 และ 1.12 ตามลำดับ สำหรับผลตอบแทนในรูปมูลค่าปัจจุบันสุทธิ (net present value) ในส่วนของสังคมและบุคคล เป็น 63,114.45 และ 14,562.44 บาท ตามลำดับ อัตราผลตอบแทนภายใน (internal rate of return) ส่วนของสังคมและบุคคล มีค่าร้อยละ 7.08 และ ร้อยละ 19.90 ตามลำดับ

ธนา อรุณศิริกุล (2530) (อ้างในวิทยา ศิริพันธ์วัฒนา, 2540) ศึกษาอัตราผลตอบแทนของการลงทุนทางการศึกษาที่สังคมและบุคคลได้รับในภาควิชาเศรษฐศาสตร์ ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร และภาควิชาสหกรณ์ คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในระดับปริญญาตรี พบว่า ต้นทุนทั้งหมดของการลงทุนทางการศึกษาในภาควิชาเศรษฐศาสตร์ ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร และภาควิชาสหกรณ์ ตลอดหลักสูตร เฉลี่ยเท่ากับ 195,476.66 บาท 198,526.80 บาท และ 184,691.41 บาท ตามลำดับ นอกจากนี้ผลตอบแทนมูลค่าปัจจุบันสุทธิของการศึกษาในภาควิชาเศรษฐศาสตร์ ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร และภาควิชาสหกรณ์ ที่สังคมได้รับมีค่าเท่ากับ 45,423.50 บาท 43,397.92 บาท และ 55,757.64 บาท ตามลำดับ ส่วนอัตราผลตอบแทนต่อต้นทุนทางการศึกษาในภาควิชาเศรษฐศาสตร์ ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร และภาควิชาสหกรณ์ ที่สังคมได้รับมีค่าเท่ากับ 1.08 1.08 และ 1.10 ตามลำดับ ส่วนที่บุคคลได้รับมีค่าเท่ากับ 1.13 1.15 และ 1.13 ตามลำดับ สำหรับอัตราผลตอบแทนภายในของการ

ศึกษาในภาควิชาเศรษฐศาสตร์ ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร และภาควิชาสหกรณ์ ที่สังคมได้รับมีค่าร้อยละ 9.49 9.42 และ 9.92 ตามลำดับ ส่วนที่บุคคลได้รับมีค่าร้อยละ 10.61 10.05 และ 10.63 ตามลำดับ

วิทยา ศิริพันธ์วัฒนา (2540) ศึกษาอัตราผลตอบแทนของการลงทุนทางการศึกษาในมหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ : กรณีศึกษา คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี และคณะเศรษฐศาสตร์ พบว่า ต้นทุนทางสังคม รวมสำหรับการศึกษาระยะเวลา 4 ปี ของสาขาบัญชี การเงิน การตลาด และคณะเศรษฐศาสตร์ เท่ากับ 360,091 358,001 358,210 และ 353,812 บาท ตามลำดับ ซึ่งเป็นต้นทุนทางตรงทางสังคมเท่ากับ 86,727 84,637 84,846 และ 80,448 บาท ตามลำดับ หรือต้นทุนทางตรงของสังคมคิดเป็นร้อยละ 24 ของต้นทุน รวมทางสังคม ส่วนที่เหลือร้อยละ 76 เป็นต้นทุนค่าเสียโอกาสในแง่สังคม สำหรับต้นทุนบุคคลรวมทางการ ศึกษาระยะเวลา 4 ปี ของสาขาบัญชี การเงิน การตลาด และคณะเศรษฐศาสตร์ เท่ากับ 274,021 273,424 273,000 และ 272,21 บาท ตามลำดับ ซึ่งเป็นต้นทุนทางตรงทางสังคมเท่ากับ 13,341 12,744 12,320 และ 11,536 บาท ตามลำดับ หรือต้นทุนทางตรงของบุคคลคิดเป็นร้อยละ 4.5 ของต้นทุนบุคคลรวม ส่วนที่ เหลือร้อยละ 95.5 เป็นต้นทุนค่าเสียโอกาสในแง่บุคคล จะเห็นได้ว่าสังคมแบกรับภาระต้นทุนทางตรงด้านการ ศึกษาค่อนข้างสูง ในขณะที่บุคคลแบกรับภาระต้นทุนทางตรงด้านการศึกษาน้อยมาก

นอกจากนี้ยังพบว่า อัตราผลตอบแทนทางสังคมของผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีของมหา วิทยาลัยธรรมศาสตร์ในสาขาบัญชี การเงิน การตลาด และคณะเศรษฐศาสตร์เท่ากับร้อยละ 54.13 52.96 47.87 และ 53.16 ตามลำดับ ส่วนอัตราผลตอบแทนส่วนบุคคลเท่ากับร้อยละ 69.18 57.21 61.74 และ 68.01 ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่าอัตราผลตอบแทนของการลงทุนทางการศึกษาสาขาวิชาทั้งสี่นั้นให้ผลตอบแทน ที่สูงคุ้มค่าแก่การลงทุนไม่ว่าจะพิจารณาทางด้านสังคมหรือบุคคล นอกจากนี้อัตราผลตอบแทนส่วนบุคคลจะสูงกว่าอัตราผลตอบแทนของสังคมเกินร้อยละ 12 ในทุกสาขาวิชา จากผลตอบแทนที่สูงดังกล่าว รัฐบาลควรผลักระดับด้านค่าใช้จ่ายในการศึกษาในระดับปริญญาตรีให้แก่บุคคลมากขึ้นและอาจจะโอนเงินที่รัฐ จ่ายให้แก่สถาบันอุดมศึกษา มาเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาหรือในระดับมัธยมให้ มากขึ้น

ประพันธ์ ธรรมไชย (2536) ศึกษาการวิเคราะห์อัตราผลตอบแทนในการผลิตบัณฑิตสาขาวิชาศิลป ศาสตร์ และสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ ของวิทยาลัยครูในสหวิทยาลัยล้านนา จากการศึกษาพบว่า ต้นทุนทาง สังคมเฉลี่ยต่อคนต่อปีในการผลิตบัณฑิตสาขาวิชาศิลปศาสตร์ของวิทยาลัยครูในสหวิทยาลัยล้านนาในหน่วย งานเอกชนและสมาคม/มูลนิธิระดับปริญญาตรีหลักสูตร 4 ปี และระดับปริญญาตรีหลักสูตร 2 ปี (หลัง อนุปริญญา) โดยเฉลี่ยประมาณ 20,830 บาท ประกอบด้วย ค่าใช้จ่ายดำเนินการโดยเฉลี่ยประมาณ 8,3396 บาท ค่าใช้จ่ายทุนทรัพย์สินโดยเฉลี่ยประมาณ 12,490 บาท ค่าเสียโอกาสของสังคมระดับปริญญาตรีหลักสูตร 4 ปี โดยเฉลี่ยประมาณ 41,633 บาท และค่าเสียโอกาสของสังคมระดับปริญญาตรีหลักสูตร 2 ปี (หลัง อนุปริญญา) โดยเฉลี่ยประมาณ 48,072 บาท ถ้าปรับด้วยอัตราการลาออกกลางคันแล้ว ต้นทุนทางสังคม เฉลี่ยต่อคนต่อปีที่ปรับแล้วระดับปริญญาตรีหลักสูตร 4 ปี โดยเฉลี่ยประมาณ 69,567 บาท ระดับปริญญาตรี หลักสูตร 2 ปี (หลังอนุปริญญา) โดยเฉลี่ยประมาณ 76,006 บาท

สำหรับต้นทุนทางสังคมเฉลี่ยต่อคนต่อปีในการผลิตบัณฑิตสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ของวิทยาลัยครู ในสหวิทยาลัยล้านนาสำหรับหน่วยงานเอกชนและสมาคม/มูลนิธิ ระดับปริญญาตรี หลักสูตร 4 ปี และระดับ ปริญญาตรีหลักสูตร 2 ปี (หลังอนุปริญญา) โดยเฉลี่ยประมาณ 27,379 บาท ประกอบด้วยค่าใช้จ่ายดำเนินการโดยเฉลี่ยประมาณ 11,153 บาท ค่าใช้จ่ายทุนทรัพย์สินโดยเฉลี่ยประมาณ 16,227 บาท ค่าเสียโอกาส ของสังคมระดับปริญญาตรีหลักสูตร 4 ปี โดยเฉลี่ยประมาณ 41,633 บาท และค่าเสียโอกาสของสังคมระดับ ปริญญาตรีหลักสูตร 2 ปี (หลังอนุปริญญา) โดยเฉลี่ยประมาณ 48,072 บาท ถ้าปรับด้วยอัตราการลาออก

กลางคันแล้วต้นทุนทางสังคมเฉลี่ยต่อคนต่อปีที่ปรับแล้วระดับปริญญาตรีหลักสูตร 4 ปี โดยเฉลี่ยประมาณ 79,763 บาท ระดับปริญญาตรีหลักสูตร 2 ปี (หลังอนุปริญญา) โดยเฉลี่ยประมาณ 86,202 บาท

ธนศ ศรีวิชัยลำพันธ์ (2540) ศึกษาความสูญเสียทางด้านการศึกษานักศึกษา มหาวิทยาลัย เชียงใหม่ที่พ้นสภาพระหว่างปีการศึกษา 2536 - 2539 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อระบุความสูญเสียที่มหาวิทยาลัย เชียงใหม่ต้องจ่ายไปให้กับนักศึกษาที่พ้นสภาพในแต่ละปี และค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อปี ที่นักศึกษาต้องจ่ายไป ในระหว่างที่เป็นนักศึกษาของนักศึกษาพ้นสภาพ ผลการศึกษา พบว่า ความสูญเสียมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามลำดับ กล่าวคือ ในปีการศึกษา 2536 มูลค่าความสูญเสียเท่ากับ 126.08 ล้านบาท ปีการศึกษา 2537 เพิ่มขึ้นเป็น 176.94 ล้านบาท และปีการศึกษา 2539 เพิ่มขึ้นเป็น 188.54 ล้านบาท เมื่อพิจารณาถึงสาเหตุการ พ้นสภาพของนักศึกษา พบว่า ค่าความสูญเสียโดยส่วนใหญ่ของการพ้นสภาพมีสาเหตุเนื่องมาจากผลการ ศึกษาของ นักศึกษาต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ซึ่งในแต่ละปี มีมูลค่าความเสียหายสูงถึง 47.76 ล้านบาท และในปีการศึกษา 2539 เพิ่มขึ้นเป็น 87.77 ล้านบาท ส่วนสาเหตุจากการพ้นสภาพจากการลาออกของ นักศึกษามีมูลค่าความเสียหายในปีการศึกษา 2536 เท่ากับ 47.65 ล้านบาท และปีการศึกษา 2539 เพิ่มขึ้น เป็น 65.88 ล้านบาท